

leten is jelentős kutatásokat végzett. Az összehasonlítás több szempontból jogos. A programozott oktatás is sokáig kereste funkcióját, miként ezt teszi a mikrotanítás is. Ez az összefoglaló munka is bizonyítja, hogy a tudatosan tervezett és szervezett készség- és képességfejlesztő mikrotanítások képesek megtermékenyíteni a hagyományos képzést már szemléletmódjokkal is, hasonlóan a programozott oktatáshoz. A szerző megfogalmazása szerint "a mikrotanítás a híd szerepét tölti be az elméleti ismeretek megszerzése és az iskolai környezetben folyó gyakorló tanítás között". Ez önmagában sem kevés. Ezen túlmenően azonban megalapozója lehet a gyakorlatra orientált, integrált pedagógiai képzésnek.

A mellékletek jól illusztrálják a kutatások egyes mozzanatait és eredményeit.

A kötet egészére jellemző a világos, fegyelmezett gondolatmenet. A lényeges gondolatok kiemelése mellett a fejezetek végén jó pedagógus módjára összegez, összefoglal a szerző.

A könyv jelentősége abban foglalható össze, hogy egy kialakulóban lévő, folyamatosan változó pedagógiai törekvésről először kap összegzést és értékelést az olvasó. Tanulmányozása nem csupán a pedagógusképzésben és továbbképzésben működő szakembereknek hasznos, hanem minden pedagógusnak, aki szemléletmódját korszerűsíteni, önismeretét, pedagógiai készségeit és képességeit fejleszteni akarja.

Günczy Ákos

NEVELHETŐSÉG ÉS ÁLTALÁNOS ISKOLA

Szerkesztette Illyés Sándor. Budapest, Oktatókutató Intézet

I. ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK. 1984. 363 oldal

II. ELMÉLETEK ÉS VITÁK. 1985. 472 oldal

III. A ZALAI ISKOLÁK — A NEVELHETŐSÉG VÉLELMÉZÉSE. 1986. 336 oldal

A háromkötetes OKI-kiadvány a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolán Illyés Sándor vezetésével működő kutatócsoport "Művelődési hátrány halmozódása" című interdiszciplináris kutatásának eredményeiről ad számot. A teljes beszámolót négy-öt kötetre tervezik, ebből készült el és jelent meg három.

Az első kötetben Illyés Sándor a kutatás szemléleti kereteit és célkitűzéseit ismerteti. Ezt követi a kutatás módszereinek, eszközeinek bemutatása. A második kötet az empirikus kutatások elméleti kiindulópontjait leíró tanulmányok gyűjteménye; a harmadik pedig Zala megye összes általános és kiegészítő iskolájára kiterjedő empirikus vizsgálat eredményeinek részleges bemutatása.

A kutatás kiindulópontját az az ellentmondás képezi, mely az általános iskola célkitűzései és gyakorlata között áll fenn. Az általános iskola ugyanis — mint Illyés Sándor írja — "az egységes kultúrkinccs, az általános alapműveltség és a mindenki számára kitzűzhető közös embereszmény elvi alapjaira épül", de a jelenlegi feltételrendszerben, a rendelkezésre álló erőforrások, eszközök és a hagyomány hatására "a 6—14 éves korú népesség nem minden tagjának van esélye arra, hogy egyedi nevelhetőségével azonos módon harmonizáló, individuális adottságait kibontakoztató nevelésben részesüljön". Az iskolai nevelés és egyedi nevelhetőség között kialakuló összeillési zavarok csökkentésére több jobb-rosszabb megoldás született a gyakorlatban. Elterjedt megoldás az összeillési zavar elkendőzése, eltusolása, másik forma az egyéni bánásmód alkalmazásának kiszélesítése, de a gyakorlatban egyre nagyobb teret hódít a gyerekek nevelhetőség szerinti rejtett szelektálása különböző szintű iskolák vagy osztályok között, s végül a negyedik létező csökkentési forma, "az általános iskolai képezhetőség határainak kijelölése és az ettől eltérő nevelhetőségű tanulók speciális iskolákban történő nevelése". A kutatás az utóbbi megoldási módnak egyik formáját vizsgálja. Azt igyekszik feltárni, hogy a képezhetőség alsó határának kijelölése, illetve a gyenge tanulók kiegészítő iskolába utalása hogyan történik a hazai gyakorlatban.

A kutatás legfontosabb előzményének a Budapest-vizsgálat és a nyomában kialakult széles körű vita tekinthető. Ezt foglalja össze a második kötetben Bánfalvy Csaba, Andorka Rudolf, Lányiné dr. Engelmayer Ágnes és Czeizel Endre tanulmánya. Kiegészíti ezt egy, az értelmi fogyatékoság fogalmának történeti változásaival és jelenlegi pedagógiai értelmezésével foglalkozó tanulmány Mesterházi Zsuzsától, és három olyan összefoglaló írás, mely az értelmi fogyatékosággal kapcsolatos különböző vizsgálati módszerek alkalmazási körét igyekszik feltárni: Méró László az intelligencia örökölhetőségének mérésére kifejlesztett matematikai módszereket értékeli, dr. Rajna Péter az elektroencefalográfia helyét és szerepét határolja be a gyógypedagógiai-orvosi vizsgálatokban, dr. Katona Ferenc pedig azokat az orvosi módszereket veszi számba, amelyek segítségével jelenlegi hazai feltételrendszerünk mellett is feltárhatók a gyermekek fejlődése során gyakorta szocializációs zavarokat,

iskolai kudarcokat okozó biológiai tényezők. A kutatás megalapozását szolgálja a kötet utolsó tanulmánya is, melyben Lányiné dr. Engelmayer Ágnes a kisegítő iskolába történő áthelyezési eljárás elveinek és gyakorlatának változásait követi nyomon hazánkban a XX. század kezdetétől. A tanulmányokat részletes bibliográfia egészíti ki.

Ezekre az elméleti alapokra építve Illyés Sándor a következőkben foglalja össze a kutatás céljait: "A jelen kutatás törekvése az, hogy eredményeivel hozzájáruljon az általános iskolai képezhetőség alsó határának és a kisegítő iskola működési területének korszerű kijelöléséhez és az ezzel kapcsolatos oktatáspolitikai döntések elméleti háttérének kidolgozásához... Kutatásunkkal ahhoz is hozzá akarunk járulni, hogy a gyógypedagógia területén korszerűbbé váljék az emberre vonatkozó szaktudományi és társadalmi nézőpontok összeegyeztetésének tudományos gyakorlata." Ennek a célnak eléréséhez sokoldalú kérdésfelvetésre van szükség, mely érinti az általános iskolai nevelhetőség elemeinek feltárását, ezek mérhetőségét; az egyedi nevelhetőségi variációk mögött meghúzódó biológiai és társadalmi előfeltételeket; a nevelés és nevelhetőség közti összeillési zavarok kialakulásának, felismerésének, magyarázatának és feloldási módjának jelenlegi gyakorlatát; a kisegítő iskolába utalt gyermekcsoport, illetve az értelmi fogyatékos tanulók nevelhetőségének jellemzőit.

A kutatás a széles körű problémafelvetésnek megfelelően módszertani szempontból rendkívül sokoldalú adatfelvételt igényelt. Méréseket végeztek az iskolák működési feltételeivel, a pedagógusok, az osztály, a tanulók és családjaik jellemzőivel, a tanulók és szüleik intelligenciaszintjével, az iskolai teljesítményekkel és a tanulási képességekkel kapcsolatban. A beszámoló első kötete teljes egészében bemutatja a különböző felmérések eszközeit, illetve lebonyolításuk módját. A harmadik kötet tanulmányainak függelékében pedig megtalálhatjuk a kapott adatok feldolgozásának eredményeit. A korrekt és pontos bemutatás mellett a kutatók felhívják a figyelmet az eszközök és a vizsgálati minta sajátosságaiból adódó korlátozott értelmezési lehetőségekre is.

"A zalai iskolák — A nevelhetőség vélelmezése" című kötet a kutatás eddigi eredményeit és következtetéseit foglalja össze.

Meizel István Zala megye kisegítő iskolai hálózatának az utóbbi tizenöt évben végbement fejlődését mutatja be. A megye általános iskoláinak helyzetére: az egyes iskolák épületének jellemzőire, eszköz-ellátottságára, tanulóinak szociális helyzetére, pedagógus-összetételére és az iskola megítélésére vonatkozó adatokat Haraszti Katalin dolgozta fel.

Aczél Anna és Darvas Ágnes a veszélyeztetettség és hátrányos helyzet fogalmainak értelmezését és tartalmi kritériumait tárgyalja. Megvizsgálták, hogy a pedagógusok kiket tartanak az egyes kategóriákhoz tartozónak, s fel-tárták azokat a különbségeket, melyek az általános iskolai és a kisegítő is-kolai tanítók vélekedése között található ezen a téren.

Bass László és Muth János tanulmánya a pedagógusok elképzeléseit gyűjti össze a gyenge tanulmányi teljesítmények okairól és arról, hogy milyen lehe-tőségeket látnak a gyenge tanulók fejlesztésére, melyek azok a pedagógiai tennivalók, amelyek ezt szolgálhatják. Az eredmények alapján megállapítják, hogy "az iskolai összeillési zavarok a pedagógus szemléletében mint az isko-la és a család illeszkedési zavarai jelennek meg". Ez a következtetés bizo-nyára módosulna, ha a vizsgálat az általános iskola felsőbb osztályaira is kiterjedne.

Bánfalvy Csaba és Bass László az előző tanulmányban ismertetett empiri-kus adatokat új összefüggérendszerben vizsgálja, összehasonlítva az általá-nos iskolai és a kisegítő iskolai tanítók véleményeit tanítványaikról és azok családjáról. Kiemelik, hogy a pedagógusok véleménye a gyerekek értelmi képességéről a különböző kérdésekre adott válaszaik alapján nem egyértelmű, sőt néha ellentmondásos. Direkt, illetve indirekt döntési szituációban más minősítéseket adnak tanítványaikról. Feltehető tehát, hogy a gyenge tanulók kisegítő iskolába történő áthelyezésénél nem az értelmi fogyatékosági kri-tériumok alapján születik a döntés, s a kisegítő iskola ezáltal az "általá-nos iskolai követelményeknek általában eleget tenni nem tudó gyerekek isko-lája lesz".

Meizel István a pedagógusok véleményváltozásai, az önkorrekció mögött meghúzódó okokat három csoportba sorolja:

- változik a pedagógus képe a tanuló nevelhetőségéről,
- változik a pedagógus hite saját nevelési lehetőségeivel kapcsolatban,
- a különböző funkciójú vélemények (kollégák, szülők, áthelyezési bi-zottságok számára) megfogalmazásukban és tartalmukban is más-más elvárásnak igyekeznek megfelelni.

Ezzel a munkával Illyés Sándor és kutatócsoportja jelentős lépést tett abban az irányban, hogy differenciáltabb képet alkothassunk az oktatásügy, a pedagógiai gyakorlat egyik legégetőbb problémájától, s ezáltal közelebb ke-rülhessünk megoldásához is. Alapos gonddal és szakszerűséggel kidolgozott mérőeszközökkel rendkívül gazdag empirikus anyagot gyűjtöttek össze, mely sokszempontú, objektív helyzetfeltárást és értékelést tesz lehetővé. A peda-gógiai gyakorlatról kialakított tárgyilagos, így nem túl kedvező kép megraj-

zolásánál az olvasó a kutatók pedagógiai elhivatottságát, a problémák belülről való kezelését érzékelheti. (Kivételként talán csak Bánfalvy Csaba és Bass László tanulmánya említhető.) A kutatás további eredményeivel, összefoglaló értékelésével és következtetéseivel kiegészülve a kutatócsoport munkája gazdagítja a gyógypedagógia, pedagógia, pszichológia, szociológia szakembereinek ismereteit, s gyakorlati segítséget nyújt az oktatásirányítás döntéseihez, a tanítók és tanárok napi munkájához, a pedagógusképzés és továbbképzés feladatainak kijelöléséhez. A "Nevelhetőség és általános iskola" mint kutatási beszámoló, példaként állhat bármely szakterület kutatói előtt.

Kotschy Beáta

SZEBENYI PÉTERNÉ—NYIRKOS TIBOR: A SZEMÉLYISÉGGÖZPONTÚ
VILÁGNÉZETI NEVELÉS MÓDSZEREI

Budapest, 1986. Tankönyvkiadó. 270 oldal

A könyv a világnézeti nevelés elméletét és követhető, jól bevált módszereit tárja fel és ajánlja a gyakorló pedagógusoknak. Nagy súlyt helyez a személyiség minden oldalú intenzív érintésére, az értékelésre, szabályozásra és az önnevelés kérdéseire. Az egyén világnézetének alakulását a személyiség más dimenzióival kölcsönhatásban, főként erkölcsi fejlődésével szinkronban mutatja be.

A szerzők az elmélet és gyakorlat dialektikus egységét érvényre juttatva a pedagógustársadalom majdnem minden rétege számára írnak, a 6—18 éves korú tanulók világnézetének fejlesztésére koncentrálnak. A javasolt módszerek zöme főként az általános és a szakközépiskolákban használhatók több tárgy oktatásában, de bizonyos módosításokkal eredményesen felhasználhatják valamennyi középfokú tanintézetben is.

A könyv minden olvasójának felfrissíti pedagógiai-metodikai műveltségét, vagyis nemcsak a pedagógusok, hanem a szülők is nagy haszonnal olvashatják.

A könyvben benne rejlik a világnézeti nevelés döntő elve, nevezetesen, hogy csakis eszmei, ideológiai eszközökkel, a személyiséget intenzíven és egészlegesen érintő, folyton korszerűsödő módszerekkel folyhat. Szebenyi Péterné és Nyirkos Tibor könyve mindvégig ezen a talajon állva kutatja a világnézeti nevelés iskoláinkban adott metodikai lehetőségeit.